

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262

Rajko Bratož, *Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit* • Svit Komel, *Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem* • Miha Zobec, *Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca* • Tomasz Jacek Lis, *Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina* • Žarko Leković, *An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War* • Biljana Ristić, *Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki* • Oto Luthar, *Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinopisja*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1-262

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokoјence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Marcellinus von Dalmatien und die Frage der
Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit 8–29
Marcelin iz Dalmacije in vprašanje osamosvojitve
Dalmacije v njegovem času
- Svit **Komel**, Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške
odveze na Kranjskem 30–99
Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
on the execution of the land relief in Carniola
- Miha **Zobec**, Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891)
med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot
vaškega mogotca 100–119
Tomaj landowner and politician Anton Černe (1813-1891)
between Vienna and his community of origin:
a close-up look at the life of a village tycoon
- Tomasz **Jacek Lis**, Austrian-Croat relations in Habsburg
Bosnia and Herzegovina 120–147
Avstrijsko-hrvaški odnosi v habsburški Bosni in Hercegovini
- Žarko **Leković**, An overview of Political, Diplomatic and Social
Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War 148–166
Pregled političnih, diplomatskih in družbenih razmer
v Črni gori na predvečer prve svetovne vojne
- Biljana **Ristić**, Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki 168–190
The Field Hospitals and Military Cemetery in Škofja Loka
- Oto **Luthar**, Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih
vprašanjih zgodovinarstva 192–215
Summer with Thucydides. On Some Current
Questions of Historiography

Jubileji – Anniversaries

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka (Jure Perovšek)	218–221
Janko Prunk – An Octogenerian	
Salvator Žitko – osemdesetletnik (Dušan Mlacović)	222–224
Salvator Žiško – An Octogenerian	
Metod Benedik – osemdesetletnik (Bogdan Kolar)	225–228
Metod Benedik – An Octogenerian	

V spomin – In memoriam

Ana Benedetič (Tatjana Dekleva)	230–232
Miloš Fon (Rajko Bratož)	233

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa (Ljubljana, 25.–30. september 2023) (Brina Kotar)	236–238
Summer School Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Žarko Lazarevič, Marta Rendla, Janja Sedlaček, Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992) (Bojan Balkovec)	240–242
Ana Cergol Paradiž, »Bela kuga«: ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (Irena Selišnik)	243–245
Daniel Siter, Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (Tomaž Teropšič)	246–248
Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike (Žiga Smolič)	249–253
Julie Rak, False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction (Julija Šuligoj)	254–258

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	259–262
Instructions for Authors	

Ocene in poročila

Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike. Ur. Barbara Predan. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino : Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, 2022. (Zbirka Vpogledi, št. 25), 218 strani.

Monografija *Robovi, stičišča in utopije prijateljstva*, ki je v prejšnjem letu izšla pri založbi Inštituta za novejšo zgodovino se vsekakor kaže kot določen doprinos pri preučevanju jugoslovanske vloge znotraj gibanja neuvrščene, kot tudi obsežne zunanjepolitične aktivnosti, ki je vsaj v določeni meri počivala na plečih jugoslovanske neuvrščene politike. Tematika, ki v zadnjih letih žanje nekoliko več zanimanja v tujini, se pri nas v veliki meri šele odpira, ob boku s tem pa tudi vprašanje nepoznavanja le nekaj desetletij stare preteklosti lastnega prostora. Vse močneje v ospredje prihaja spoznanje, da je naše razumevanje implikacij nekdanje ideološke parole »neuvrščene« omejeno na dela, ki so bila o tej tematiki napisana v času Jugoslavije in da se soočamo z nezadostnimi zgodovinskimi obravnavami tega fenomena. Izpostavljena monografija k temu področju pristopa iz perspektive kulturnih sodelovanj. Slednje, kot se tega dobro zavedajo tudi avtorji, pa predstavlja marginalno – a vendarle pomembno – sfero tako gibanja neuvrščene, kot jugoslovanskih neposrednih povezav z »Tretjimi državami«, kar nakazuje že sam podnaslov dela: »Spregledane kulturne izmenjave v senci politike.« Četudi je naš nacionalni prostor v prvi vrsti podhranjen za kakšno celostno delo, ki bi obravnavalo jugoslovansko zunanjo politiko tako v okvirih gibanja neuvrščene, kot v neposrednih odnosih z državami »globalnega Juga«, nekateri prispevki izpostavljene monografije vsekakor ponujajo dovršen košček v mozaiku te nedavno preteklo zgodovine.

Za nujno zgodovinsko politično kontekstualizacijo v prvih dveh poglavjih knjige poskrbita Aleš Gabrič in Jure Ramšak, katerih prispevka se kažeta kot nepogrešljiv del monografije. Gabrič v prvi vrsti vzpostavi pregled kulturne politike znotraj gibanja neuvrščene in jugoslovanske vloge in strategij na tem področju, medtem ko se Ramšak v tematiko spusti bistveno bolj konkretno. Z analizo jugoslovanske kulturne politike v Afriki in obravnavo jugoslovanskih kulturnih sodelovanj s 'Tretjimi državami' to potisne tja, kjer se je v največji meri tudi odvijala – v sfero državne politike, ideologije in interesov – z drugimi besedami – v območje diplomacije. Za izpostavljenima prispevkoma Gabriča in Ramšaka sledi devet raznolikih – med seboj bolj ali manj povezanih – razprav, ki opisujejo in problematizirajo spregledano

in nikoli dokončno realizirano institucionalno medkulturno povezovanje znotraj gibanja neuvrščenih, večinoma iz jugoslovanske perspektive. Kot rdeča nit le-teh se vsekakor bere jugoslovansko kulturno in tehnično povezovanje v prizmi gibanja neuvrščenih. V ospredju tako izstopajo predvsem dogodki kot je Mednarodni grafični bienale v Ljubljani, Konferenca gibanja neuvrščenih v Havani 1979 in vzpostavitev Galerije umetnosti neuvrščenih držav Josip Broz Tito v Titogradu (Podgorica). Pri čemer nekatere objavljene razprave odstopijo od zastavljenih izhodišč in v večji meri posegajo k teoretičnim ali metodološkim razmislekom: o konceptu in ideji (Tomo Stanič); vprašanju digitalizacije oz. »dematerializaciji umetnosti in hipermaterialno« (Uršula Berlot Pompe), ali o metodoloških pristopih pri vizualnem posredovanju znanstvenih vsebin (Petra Černe Oven). Ne glede na zgoraj izpostavljene odvode od primarne zastavitve poslanstva dela - ki se sami na sebi vsekakor berejo kot dobro zastavljene znanstvene razprave – lahko med ostalimi prispevki zapazimo uspešno vsebinsko dopolnjevanje oz. nadgrajevanje. Zaradi obsežnega nabora razprav, ki jih vključuje obravnavana monografija, se pričujoča recenzija zamejuje predvsem na obravnavo tistih prispevkov, ki bolj neposredno zadevajo jugoslovanske kulturne povezave in aktivnosti v okviru gibanja neuvrščenih.

S ponovno referenco na podnaslov dela »Spregledane kulturne izmenjave v senci politike« se lahko v samem začetku dregnimo ob že izpostavljen Gabričev prispevek, ki ustvari širši pregled obravnavane tematike. Gabrič področje kulturno-tehničnega sodelovanja postavi v okvire delovanja gibanja neuvrščenih v različnih obdobjih. Osnovne premise, ki jih naniza bi lahko strnili v okviru neuspešne implikacije kulturno-tehničnih sporazumov in nasploh nizke prioritete, ki je bila posvečena tovrstnim izmenjavam v okviru gibanja neuvrščenih. V ospredje so bila postavljena politična in gospodarska vprašanja, poleg tega pa je velike prepreke pri krepitvi in implementaciji kulturnega sodelovanja odigral tudi širok nabor drugih dejavnikov, ki jih lahko strnimo sledeče. V začetku govorimo o povezovanju med seboj kulturno zelo različnih in geografsko oddaljenih držav z omejenimi resursi. To predpostavlja težavo z izmenjavami delegacij, razstav, umetniških skupin itd. Po drugi strani, pa je, kot izpostavi Gabrič, zelo zgovorna že informacija o osnovnih pomanjkanjih znanj in kadrov, da se tekom petdesetih let v Jugoslaviji večinsko prevaja indijsko literaturo. Z referenco na izjavo dr. Tvrčka Jakovine, ki jugoslovansko povezovanje z državami »globalnega Juga« komentira, češ da se je Jugoslavija povezovala z državami, katerih imen njeni prebivalci najverjetneje niso znali niti izgovoriti, je v tej prizmi potrebno razumevati tudi področje neposrednih institucionalnih meddržavnih sodelovanj. Dodaten pomemben vidik, ki prav tako ne uide avtorju prvega prispevka monografije zadeva pripoznanje določenih razlik med samimi članicami gibanja. V primeru kulturnega delovanja gibanja neuvrščenih je potrebno izpostaviti, da je v prvem obdobju delovanje na tem področju zadevalo vprašanje odpravljanja nepismenosti, s čimer Jugoslavija za razliko od prenekaterih držav, ki so se šele osvobajale kolonialnega jamra, v šestdesetih letih ni imela težav. A ne gre zgolj za vprašanje nepismenosti, razlike med državami članicami so bile v prenekaterem primeru ogromne prav v vidiku

splošne gospodarske in institucionalne razvitosti, kar se je v veliki meri odražalo tudi na področju možnosti kulturnih izmenjav.

Gabrič nam predstavi potek razvoja kulturnih povezovanj v okviru gibanja neuvrščenih, ki je svoje okrilje na tem področju večinoma iskalo v okviru Združenih narodov oz. UNESCO-a. Konkretni ukrepi, ki bi kulturno sodelovanje med neuvrščenimi državami institucionalno uredili znotraj gibanja, se začnejo pojavljati šele ob koncu sedemdesetih let in večinoma ostanejo nerealizirani. Vseeno pa tovrstna sodelovanja delujejo predvsem v posredni obliki, pri čemer do realizacij večinoma prihaja na bilateralni ravni med posameznimi državami. Gabrič, ki pri tem opozori na različne tretmaje, ki jih je Jugoslavija na tem področju posvečala različnim državam – odvisno od razvitosti in političnih ali gospodarskih interesov – kot bistveno dejavnost Jugoslavije na tem področju podčrta predvsem sprejemanje tujih študentov na študij v Jugoslaviji in njeno štipendijsko politiko. Znotraj nabora različnih aktivnosti, od izmenjave filmov, prevodov knjig, organizacij razstav in izmenjav umetniških skupin, sodelovanja fakultet in inštitutov, je prav sprejem tujih študentov tvoril najbolj aktivno dejavnost na področju kulturno-tehničnega sodelovanja.

Izpostavljene razlike med Jugoslavijo in prenekaterimi državami »globalnega Juga« pa se niso kazale zgolj v zgoraj izpostavljenih načinih, temveč tudi v različni vlogi, ki jo je imela Jugoslavija v odnosu do »Tretjih držav«. Gre predvsem za vlogo političnega in ideološkega vpliva Jugoslavije v državah Afrike in Azije, ki so se tekom petdesetih in šestdesetih let osvobajale kolonialnih ali postkolonialnih okov in se večinoma opredeljevale za neuvrščeno politiko. Jugoslavija, ki se je v tem primeru pogosto izkazala kot alternativni zgled neblokvske politike, je tako svoj vpliv v državah širila tudi preko kulture. To področje v svojem prispevku nazorno pokrije Ramšak z obravnavo jugoslovanske kulturne politike v Afriki. Jugoslavija, kot 'bolj razvita' država v razvoju in kot ena osrednjih pobudnic nastanka gibanja neuvrščenih je poleg tega razvijala tudi repertoar solidarnostnih praks do novih in slabo razvitih držav Afrike in Azije. Pričakovanja teh do Jugoslavije so sicer pogosto presejala njene dejanske zmožnosti, ne glede na to pa je Jugoslavija tudi na tem področju v prenekaterih primerih odigrala pomembno vlogo. Kot med drugim opozori Ramšak, je bila tovrstna praksa jugoslovanske zunanje politike pogosto razpeta med solidarnostnimi ideološkimi vzvodi in bolj pragmatičnimi oz. političnimi cilji. Ne glede na to, pa so se te dejavnosti odražale tudi na kulturnem področju. Ramšak tako dregne ob bilateralne sporazume o kulturno-izobraževalnem sodelovanju z afriškimi državami, ki se začnejo konec petdesetih let, obseg teh pa se do sredine šestdesetih let že občutno razširi. V navezavi na prej izpostavljeno Gabričevo tezo, da je največja teža medkulturnih sodelovanj Jugoslavije z 'Tretjimi državami' potekala prav na področju štipendijskih shem, Ramšak to lepo podkrepi s podatkom, da je bilo za kulturne izmenjave v razmerju do štipendijskih shem namenjena le ena petina sredstev.

Ramšakov prispevek se za razliko od ostalih razprav v večji meri osredotoči na področje bilateralnih odnosov Jugoslavije z državami »Tretjega sveta«, kjer je vendarle stekla glavnina medkulturnih izmenjav. Ne glede na izredno široko

mrežo diplomatskih in konzularnih predstavništev, ki jih je Jugoslavija zgradila že tekom šestdesetih, predvsem pa do sredine sedemdesetih let, so bila ta pogosto močno podhranjena. Kot izpostavi, je bilo to razvidno predvsem v »slabše razviti« afriških državah, kar predpostavlja, da se je to odražalo predvsem na področju kulturnega sodelovanja, ki je bilo v veliki meri koordinirano s strani diplomatskih predstavništev. Nadaljnji prispevki, ki tvorijo krepko večino monografije, v večji meri kulturnim izmenjavam pristopajo iz umetnostno zgodovinarskega pristopa ali bolj teoretično/metodološkega. Omenjen sklop otvori prispevek Nadje Zgonik, v katerem se avtorica ukvarja z vprašanjem definiranja neuvrščene umetnosti. Prispevek nas pelje skozi različne principe in utemeljitve jugoslovanske umetnosti skozi različna obdobja, kjer izstopajo trije mejniki: od nastanka povojne Jugoslavije, razhoda z informbirojem 1948, do osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se Zahod postavi kot zmagovalec v hladni vojni, in je »/.../odpadel njegov interes, da bi v Jugoslaviji videl državo, ki bi bila 'nekje vmes'.« Avtorica nazorno nakaže slogovne transformacije jugoslovanske umetnosti, ki v teh obdobjih potuje od »povojne kulturne individualnosti« do procesa rekonstrukcije modernizma po razhodu z Sovjetsko zvezo, kjer v ospredje stopa bolj abstraktna umetnost. V kontekstu določenega jugoslovanskega odpiranja Zahodu, pa je bilo vsekakor na delu tudi določeno dopuščanje infiltracij oblik zahodne kulture, iz česar je sledila specifična mešanica vzhodne umetnostne produkcije, socialističnega realizma in zahodnih primesi. Za tem pa v premisi Zorana Kržišnika, dolgoletne vodje ljubljanskega grafičnega bienala: »Umetnost je bila izrabljena kot most za premagovanje nezaupanja iz tujine.« poseže v obravnavo zahodnega vpliva v jugoslovanski umetnostni produkciji. Kot izpostavi avtorica, je jugoslovanska politika spoznala potrebo po moderni umetnosti za lastno afirmacijo v zahodnem prostoru. In to ne zgolj v striktno kulturnem smislu, temveč tudi v luči uveljavitve blagovne znamke »Jugoslavija«. Ob tem se Zgonik nasloni na nekaj primerov pri čemer lahko izpostavimo razstavo *Jugoslavija: sodobni trendi: mlajša generacija* leta 1966 v Washingtonu, kar predstavlja največji prikaz sodobne jugoslovanske umetnosti v ZDA do takrat; ter ljubljanski grafični bienale, ki je potekal od leta 1955 dalje.

Zgornji pristop do vloge in pomena grafičnega bienala, kot osrednje prireditve oz. kulturnega stičišča, ki je delovalo v poslanstvu mostu med neuvrščeno in zahodno umetnostjo, najde svojo nadaljnjo obravnavo v prispevkih Daše Tepina in Petje Grafenauer. Tepina v izhodišču svojega prispevka preko Zygmunta Baumana k kulturnim izmenjavam v okviru gibanja neuvrščenih pristopa s perspektive utopičnih idej, najde osrednje mesto svoje obravnave prav na primeru ljubljanskega bienala. Prireditve, ki se je vzpostavila po zahodnem vzoru Beneškega bienala, je med drugim delovala v konceptu »umetnost pred politiko« in v praksi poskušala preseči aktualne politične napetosti. Predvsem pa je odpirala vrata širokemu naboru umetnikov iz celotnega sveta, kot predvsem tistim iz držav »globalnega juga«, katerih število je naraščalo vzporedno z razvojem gibanja neuvrščenih. Avtorica sicer del svoje razprave posveti vprašanju ideoloških vplivov oziroma odrazov neuvrščene politike na samo umetnost, v navezavi na ljubljanski bienale pa pride do zaključka, da so se bienali kot možnosti oz. prostori revolucionarnih

projektov izjalovili in postali »sinonim za eksternalizacijo zahodne kulture«. To misel nadaljnjo nadgradi Petja Grafenauer, ki bolj detajlno poseže k vprašanju ljubljanskega bienala kot kulturnega »stičišča«. Avtorica poleg širše obravnave bienala pod drobnogled vzame primer kubanske grafike avtorja Felixa Beltrana, pri čemer nam poleg predstavitve del izpostavljenega umetnika kratko oriše tudi specifične kubanske umetnosti in njene prisotnosti v jugoslovanskem prostoru. Kot rdečo nit prispevka lahko beremo predvsem subtilno dvoličnost ljubljanskega bienala. Deklarativno naj bi ta deloval kot antikolonialistični dogodek, ki naj bi odpiral vrata široki paleti umetnikov iz »Tretjih držav«, medtem ko je bil istočasno utemeljen v luči povezovanja z zahodnim svetom umetnosti. Avtorica »konflikt«, ki je v praksi izhajal iz zgornje dvoličnosti dogodka izpostavi že z golim dejstvom, da je bienale v osrednjih dvorinah razstavljal modernistična zahodna dela, medtem ko je v spodnjih, manj prominentnih prostorih razstavljal grafike »Tretjega sveta«. Poleg tega, da je bil grafični bienale v osnovi zamišljen po zahodnem modelu, je tako deloval tudi izbor žirije. Ne glede na to avtorica ponuja zelo zgovoren podatek iz leta 1977, ko je na ljubljanskem bienalu skoraj 70 odstotkov vseh razstavljenih del prišlo iz »Tretjih držav«.

Monografija poleg izpostavljenega ponuja še tri prispevke. Barbara Predan vzpostavi pregled razvoja in mednarodnega sodelovanja jugoslovanskega oblikovanja, Mitja Velikonja analizira likovna darila, ki jih je Josip Broz Tito prejel od drugih neuvršenih držav, Barbara Palaić pa nam predstavi vsebine zunajevropskih muzejskih zbirk v slovenskih muzejih. Pri tem gre večinoma za zbirke, ki so v naš prostor prišle v kontekstu neuvrščene politike, bodisi kot osebne zbirke določenih predstavnikov, bodisi kot darila ali donacije. Avtorica v prispevku vzpostavi nazoren orientir po tovrstnih zbirkah v Slovenskem etnografskem muzeju, Koroškem pokrajinskem muzeju, Pomurskem muzeju, Muzeju Velenje, Pokrajinskem muzeju Celje in Pokrajinskem muzeju Ptuj.

Recenzirano delo vsekakor vzpostavlja dober vpogled v nepoznano in spregledano sfero jugoslovanske neuvrščene zunanje politike. Brez dvoma pa bo za nadaljnjo preciznejše razumevanje delovanja – sicer relativno skromnih - medkulturnih sodelovanj Jugoslavije s »Tretjimi državami«, potrebno bolj neposredno preučevanje posameznih bilateralnih odnosov, kulturno-tehničnih sporazumov, ter predvsem njihovih realizacij, ki v praksi pogosto niso bili v celoti izpolnjeni. Kot dobro nakažejo nekateri prispevki, smo lahko do jugoslovanske posredniške vloge, kot »kulturnega stičišča« med Jugom in Severom lahko nekoliko zadržani, v kolikor nanjo pogledamo v primerjavi deklarativne ravni in dejanskih izvedb. Drugi del zgodbe, kot ga v svojem prispevku nakaže Ramšak, se pravi, jugoslovanski politični/ideološki in kulturni vpliv v državah Tretjega sveta, pa terja ločeno obravnavo, saj morda prav to v večji meri odpira boljši vpogled na vprašanje jugoslovanske »mehke moči« in neposrednega vzora – ter posledično vpliva – v številnih državah Afrike in Azije.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262